

заборављене песме (Дис)”. Трећи сегмент *Чистиоџ облика екстџазе* пружа нам увид у даљи развој неких топоса, задатих првим двама целинама. Можемо, дакле, пратити песнички однос према природи Десанке Максимовић, Милунике Митровић и Гордане Ђилас, али и с једне стране тематизовање мајчинства код Ане Ристовић, Радмиле Лазић и Милунике Митровић, а с друге мушких чланова породице (отац, син, супруг) код Јованке Стојчиновић Николић и „љубави према оцу” код Ђорђа Деспића. „Феминистичка оријентација”, жене, женски принцип и мушко-женски односи битно су песнички естетизовани код Радмиле Лазић, Ане Ристовић, Петра Матовића и Драгана Јовановића Данилова. И, најпосле, запажа се како фигурише одлика *малоџ* код песника треће целине књиге: „мале ствари”, „мали градови”, „бог малих ствари” и „осећај за детаљ”, код Милунике Митровић, Данилова, Дејана Алексића и Ђорђа Деспића.

Наведени низови нису истакнути не би ли се само подвукла целовитост и осмишљеност књиге Бојане Стојановић Пантовић, већ и да се практично прикаже оно што је ауторка истакла као стожерно у уводу. Ради се, наиме, о „говору разлике”, као и откривању наговештаја и иновација у дијахроном луку дуготрајне модернизације српског песништва”. Ма колико да су наизглед поетички сродници, песници који су се нашли под окриљем књиге *Чисти облик екстџазе* негују самосвојне и аутентичне песничке гласове. Из целине у целину пратимо развој и преплитање поетичких линија од романтизма до данас, од синтетичких прегледа до аналитичких финеса. Грађи је приступано и из угла теорије и књижевне историје, са поузданим осећајем за „оно најдрагоценије у песми”, „највише стање душе” и „ритам” континуитета, задатог суматраистичким налогом.

Др Јелена Ђ. МАРИЋЕВИЋ БАЛАЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност и језик
jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

АУТОФИКЦИЈА ЈЕДНОГ КЊИЖЕВНОГ ИСКУСТВА

Срђан В. Тешин, *Моје*, Архипелаг, Београд 2019

Срђан В. Тешин (Мокрин, 1971), аутор једанаест књига међу којима се издавају наслови: *Сјајан наслов за ѧанићомићу* (1997), *Анѧолоџија најбољих наслова* (2000, 2013), *Казимир и друџи наслови* (2003), *Кроз ѧустѧињу и ѧрацину* (2005, 2008), *Куварове клеѧиве и друџе ѧадосѧи* (2006,

2014), *Исход црће* (2010), *Приче с Марса* (2015) и *Гори зори зори* (2017), добитник значајних књижевних награда и признања, превођен на десетак европских језика, представља се читаоцима књигом аутофикције необичног наслова *Моје*. Присвојном заменицом првог лица као да намерно упућује на то да ће се све што је у књизи написано једино моћи подвести под одредницу *моје*, али и да све то написано, и онда када је покушај исписивања биографије других личности, јесте део његове личне фикције, или тачније исписивања његовог рукописа преко већ постојећих:

Необично је то како се неке моје раније написане приче саживљавају са овим еклектичним текстом, насталим у пограничним зонама стварности и прозне фикције, који сам назвао *Моје* – јер је све у њему уистину *моје* по више основа – као да је реч о *анђицијираним њлазијајима*, што би рекао Пјер Бајар. А шта је *Моје* ако није дубоко интиман књижевни текст који је, као какав магнет, к себи привукао приче, есеје, поезију, цитате, документа, фактографске белешке, кореспонденцију и фикционализоване биографије?

Моје је књига која подсећа на уредну свеску у којој је сређивање једног временски одређеног фолдера, неколико фиока радног стола, неколико старих полица са књигама и закључаних ормана резултирало својеврсном фиктивном есејистиком која у склопу целокупног литерарног опуса Срђана В. Тешина долази као оно дело које се најчешће очекује од доста старијих аутора, као сумирање претходног књижевног пута и искуства када је већ све речено и написано. Но, Тешинова књига разбија такав читалачки мит и она је умногоме последица једног другог аутора и једног другог рукописа – рукописа из заоставштине младе песникиње Милице Зрнић, Тешинове мајке; она је и последица ауторових начела у књижевности, његовог читалачког искуства, начина писања, учења и уздизања кроз друге књижевнике, њихова дела и самог себе.

За Срђана В. Тешина књижевно *верујем* има два дела. Први

...говори о томе да, као и у животу, у писању постоје периоди рађања, живота и смрти и да кроз све те мене треба проћи, а опет преживети, бескомпромисно одолети кукавичлуку и бусању у груди, глупавом самољубљу и игноранцији ближњих.

Овај део књижевног начела сусрешћемо на оним странама књиге које су аутобиографског карактера, док је други део

...књижевног завета јасан сам по себи: књижевност је заснована на лажи, али сама не трпи лаж, лажне писце и лажне читаоце. Као читаоцима потребно нам је да верујемо у написано, као што нам је потребно да знамо разлику између онога што се истински догодило и онога што се могло догодити. Ако писац пред собом јасно види догађаје, баш као да им је присуствовао, може бити сигуран у то да ће их тако видети и читаоци.

Ово је не тако лак задатак на чијој ће висини Тешин покушати да остане у оним деловима књиге у којима треба да се сусретнемо са оживотвореним личностима из његове околине и поново, понајвише, када покушава да реконструише књижевну биографију своје мајке.

Књига *Моје* подељена је на три дела која, свако понаособ, а потом и као целина, сведоче о Тешиновом књижевном искуству:

Писаћу о ономе о чему би сваки писац требало да ћути; писаћу, дакле, о читању које призива писање, о путевима који су водили ка стварању дела, не обазирајући се на парадоксалан став – о ком је својевремено тачно говорио Д. А., од кога сам се учио читању и писању кратких прича – да „писац може да пише о свему и свачему, о било каквом послу или занату, осим о свом списатељском искуству”.

Својом аутофикцијом Срђан Тешин ће и себе ставити у улогу читаоца; у овој књизи он није једино писац, већ је и песник, есејиста, приповедач, биограф, приређивач и на крају *чишћалац* који је створио свет ове књиге:

Мирко Ковач је написао у ауторској белешци која претходи *Уводу у дружи животи*: „Књижевност није само писање него и исправљање својих и туђих погрешака.” Ово је књига баш таква; у њој намеравам да копам по властитим и туђим делима, објављеним и необјављеним, враћајући се својим старим текстовима – које сам још једном подробно прегледао, а неке од њих и из корена прерадио – тако да сад у *новом окружењу* дају *нова чишћања*, али пре свега: претресајући са свих страна једно неугодно питање на које већ унапред знам да не могу дати једностран одговор.

Наведеним цитатима донекле смо успели да укажемо на основна начела на којима је базиран текст књиге *Моје*. Овај *антиципирани иластријаци*, условно узето, тематски јесте подељен на три целине од којих је прва посвећена Данилу Кишу, друга Милици Зрнић, и трећа Тешиновом стваралаштву и поезији. Наглашавамо условно узето, јер и када говори о Данилу Кишу или Милици Зрнић, Тешин говори о себи и свом стваралачком путу, у којем има, да поновимо, као и у животу, периода рађања, живота и смрти, и кроз све те мене треба проћи.

Књижевник Срђан Тешин пролази кроз *ове мене* дубоко задирујући у своје литерарно ја, преиспитујући љубав према књижевности, почетке писања и читања, водећи нас кроз фиктивни свет свог стваралаштва, призивајући нас да заједно боравимо у његовој *мансарди*, прелиставамо рукописе његове мајке и улазимо у светове од којих је један стварни, а други се дешава паралелно са њим. Тај други је онај у чију стварност и постојање Тешин није посве сигуран, „нимало га не разуме”, али га „непоречно осећа”:

Ти се светови, како то поетично кажу антички филозофи, разликују као сан од јаве. Питање је само да ли можемо увек бити сигурни шта је шта? Може ли се ходати ничијом земљом тих супротстављених светова? Попут псеудо-Одисеја, који нит је будан нити спава...

Данило Киш и грађење аутофикције око његове *Мансарде* и „Златне кише“ за Тешина је пример не само омиљеног књижевника, узора и учитеља, већ и начин да проговори о свом односу према поезији. Он у Кишовом науму и тумачењу последњих стихова *Ѕесме-наказице* „Златне кише“ проналази себе:

Противречност оваквог песничког наума испољава се у покушају да се песмом, попут каквог политичког декрета, одустане од поезије, односно, да поезија својим средствима негира саму себе. Па то је, читаоче, немогуће предузеће! Ова контрастност повезује писца „Златне кише“ с бесциљним и напуштеним песништвом моје мајке и мојим. Попут Данила Киша, где чуда, и ја сам написао само тридесет пет песама-недоношчади.

Ова идентификација, којом се завршава први део књиге, наставља се документованом биографијом младе песникиње Милице Зрнић, Тешинове мајке, чија песничка прича почиње исте године када Данило Киш пише своју „Златну кишу“. Њена песма „Ветар“ из 1961. награђена је на литерарном конкурс, али после низа признања, писма охрабрења Раше Попова, уписаних студија књижевности у Београду – млада песникиња није наставила да се бави песничким позивом. Након страдања у саобраћајној несрећи у четрдесет шестој години, иза Милице (Зрнић) Тешин остала је рукописна заоставштина. Други део књиге *Моје* посвећен је реконструкцији живота девојке Милице Зрнић, њеним стиховима, песмама, наградама, поетици заснованој на руралним темама и ономе што је највиши домет ове књиге – на овај несвакидашњи начин приређен песнички рукопис ове поетесе. Између осмишљавања живота своје мајке која се тек упушта у песничке воде и својих тумачења и њеног живота и поезије коју је пронашао у заоставштини, Тешин заправо приређује њене песме, објашњава их и ствара књигу унутар своје књиге – прву и једину књигу Милице Зрнић. Тако се читалац на странама ове књиге сусреће са поезијом базираном на темама из руралне средине и живота сељака. Неки од наслова песама Зрнићеве су: „Ветар“, „Јечам“, „Траг јесени“, „Заклетва“, „Косачи“, „Косидба“ итд. За Зрнићеву *живош села је ѿезија*, она се обраћа косачима:

Станите,
ви што сте данас цели дан косили
и пружите ми руке.
Можда ће моје сузе умањити вам бол
жуљевитих дланова.

(...)

Пружите руке
да меким уснама девојачким
дотакнем жуљевите дланове.
Биће ми лакше
и бол ће ваш можда бити мањи.

Поезији о селу Зрнићева је придружила и песме о коњима: „Галоп”, „Бели коњи”, „Црвене гриве”... О томе Тешин записује:

Гриве и копита, понос и туга, ветар и прашина, њен млади живот који је пројурио галопом попут враног коња. Иако ризикујем да моје несигурне претпоставке задобију призив пукe конструкције, чини ми се да се у њеној поезији о коњима наслућују бол и растанак који је у каснијим годинама неће мимоићи. Чак би се дало закључити, уз неминовну пренаглашеност, да је њено одустајање од поезије само покушај изврдавања пророковане трагичне судбине.

Трећи део књиге *Моје* односи се на Тешиново писање поезије и генезу неких његових песама. Слободно можемо рећи да се кроз целу књигу провлачи и историјска повест коју живи једна породица у Мокрину, где удес малих места неће заобићи ни нашег писца.

Срђан В. Тешин сматра да су песникиња Милица Зрнић и њена поезија нестали онда када је нестало и одушевљење и вера у циљ онога о чему је писала. Даље, сматра да се то догодило и њему и Данилу Кишу, али и да их је одушевљење језиком и његовим превођењем у поезију напустило и због „свести о помањкању надарености за висока достигнућа у поезији”:

С нестанком одушевљења, ишчезли смо као песници, баш онако како је то Киш описао у „Златној киши”: „Као да ништа није / ни било”. Коначно, песнике у себи све време смо гушили ми сами.

Остаје нам нада да Тешин није заиста одустао од поезије и да ће га сумирање књижевног искуства, како свог тако и оног Милице Зрнић и Данила Киша, вратити поезији. То би могао бити најважнији циљ ове књиге у субјективном смислу. Објективно гледано, књига *Моје* захтева и добро познавање целокупног дела Срђана В. Тешина, чиме иницира могуће компаративне приступе који би на адекватан начин љубитељима Тешинове писане речи, поред смерница које стоје у књизи, указали на места сусретања аутофикције *Моје* и фиктивног света његових других књига и поезије.

Књига *Моје* (скраћено од Тешиновог наслова „Моје мајке”?), посебан је литерарни свет у нашој новој књижевности који позива читаоце

на дубоко урањање у симболички смисао, егзистенцијални и генетски кључ једног књижевног и поетског искуства. Као таква, заснована на есејистици, документованој грађи, сећањима, преплитању прозе и поезије, ова књига представља посебно место у Тешиновом литерарном делу, а читаоце упознаје са његовим стваралаштвом на посебан и другачији начин – аутофикцијом изузетног књижевног искуства.

Милица МИЛЕНКОВИЋ

ЖИВО ДОГАЂАЊЕ ИСТОРИЈСКОГ РОМАНА

Гордана Малетић, *На њују сребра*, Пчелица издаваштво ДОО, Чачак 2019

У време када електронски облици комуникације код младих чине упитним потребу читања књига, изазован је експеримент Гордане Малетић, потврђеног и прихваћеног приповедача за младе. У роману *На њују сребра* упустила се да зарони у епоху ренесансе, у почетак европског 15. века на јужнословенским просторима и да очима младих осветли прво оживљавање европског цивилизацијског крвотока, протока идеја и открића, књига намењених не само одабранима, каравана сребра и соли који стижу све даље и даље и шире познавање света, људи, обичаја, начина живота, најзад – омогућавају да се остварује све већа сагласност многих језика. Градећи све брже бродове Европљани су пловили све даље, тако да „више крај света није (био) тамо где су људи мислили да јесте”.

Роман започиње у Венецији, у граду у којем се централна Европа у то време огласила као трговачко и поморско средиште које је стизало у до тада неслућене и непознате крајеве света, као средиште књиге и штампарства у којем се зачињало штампано оглашавање малих народа, ширећи се потом по средиштима у којима ће издавати своје књиге, све до Беча, Будима, Лајпцига, Берлина. Роман започиње сликом ужурбане и узавреле Венеције виђене широм отвореним очима тринаестогодишњег јунака романа Алексе, који потиче из српских крајева, из околине Новог Брда, где се копало сребро и односило караванима на разне стране, где се живело још у свету бајки о Сребрном цару из рударских прича. Чекајући галију да се са поочимима врати у завичај, он посматра велелепне зграде Венеције, Воденог града, Дуждеву палату, присуствује тренутку када на Цркви Светог Марка мајстор завршава *лунетиу* изнад врата, док настаје зидна слика мајстора из ренесансе, очима „гута” Венецију, град-звезду тадашњег Балкана. Гордана Малетић с правом у том сагледавању узаврелости стварања и пуног живота Венеције комбинује